

TEMATICA ȘTIINȚIFICĂ LA DISCIPLINA PSIHOPEDAGOGIE SPECIALĂ

I. Obiectul și problematica psihopedagogiei speciale.....	7
1. Psihopedagogia specială - statutul interdisciplinar și relațiile acesteia cu psihologia, pedagogia, sociologia și medicina.....	7
2. Cadrul conceptual și terminologia specifică psihopedagogiei speciale.....	8
3. Structura și finalitățile psihopedagogiei speciale.....	10
4. Actualități și perspective – experiența națională și internațională cu privire la practicile utilizate în intervenția recuperatorie și educația copiilor/tinerilor cu CES	11
5. Terapia educațională. Caracterul complex și integrator al terapiei educaționale.....	17
6. Valențele educaționale ale terapierilor.....	18
7. Munca în echipa multidisciplinară – element cheie în intervențiile psihopedagogice.....	19
8. Tipuri/module de activități educațional-terapeutice. Competențe specifice fiecărui tip de activitate.....	21
II. Etiologia specifică și clasificarea diferitelor tipuri de dizabilități.....	34
1. Principalele categorii etiologice responsabile de apariția dizabilităților. Etiologie exogenă și endogenă. Etiologia dizabilităților în contextul dezvoltării.....	34
2. Factori de risc ai dizabilităților în contextul dezvoltării.....	40
3. Clasificarea dizabilităților	43
4. Frecvența diferitelor tipuri de dizabilități.....	50
5. Simptomatologia diferitelor sindroame în cazul dizabilităților. Profile atipice ale sindroamelor în contextul dezvoltării.....	52
III. Factorii și etapele dezvoltării copiilor/tinerilor cu dizabilități.....	57
1. Factorii care condiționează dezvoltarea copilului/tânărului. Relația dintre factorii ereditari, factorii de mediu și factorii educaționali. Raportul specific dintre factorii ereditari, factorii de mediu și factorii educaționali în cazul copiilor/tinerilor cu dizabilități.....	57
2. Etapele dezvoltării ontogenetice și relevanța lor în cazul copiilor cu dizabilități.....	60
3. Particularități cognitive, socioemoționale și comportamentale ale dezvoltării copiilor cu dizabilități. Dezvoltarea compensatorie.....	64
4. Structura și formele de manifestare a personalității copilului/tânărului cu dizabilități. Particularități ale dezvoltării personalității copilului/tânărului cu dizabilități.....	67
IV. Evaluarea psihopedagogică complexă și diagnosticarea copiilor/tinerilor cu cerințe educative speciale.....	72
1. Evaluarea copiilor/tinerilor cu CES - proces continuu și complex (domeniile evaluării, scopul și metodologia evaluării).....	72
2. Evaluarea psihopedagogică pe domenii de dezvoltare (cognitiv, psihomotric, limbaj, socio-emoțional, comportament adaptativ) – reper fundamental în intervențiile psihopedagogice pentru copiii cu CES	77
3. Evaluarea copiilor/tinerilor cu CES în contextul intervenției educațional-recuperatorii/intervențiilor psihopedagogice.....	81
4. Necesitatea psihodiagnozei formative în psihopedagogia specială	84
5. Metode și mijloace de evaluare psihopedagogică a copiilor/tinerilor cu CES. Metodologia de evaluare psihopedagogică (teste, probe de evaluare, sarcini de evaluare, metode și tehnici psihopedagogice)	87

6. Raport de evaluare psihopedagogică	93
7. Fișa psihopedagogică - instrument de evaluare continuă și intervenție recuperatorie.....	97
8. Problematika depistării precoce și a diagnosticului în psihopedagogia specială. Screeningul și diagnosticul în contextul tulburărilor de dezvoltare (intelectuale, senzoriale, ale limbajului și comunicării, neuromotori).....	98

V. Particularitățile dezvoltării psihofizice și sociale ale copiilor/tinerilor cu dizabilități.....104

1. Trăsături de specificitate ale evoluției psihofizice a copiilor/tinerilor cu dizabilități. Particularități cognitive, socioemoționale și adaptative.....	104
2. Particularități ale funcțiilor și proceselor psihice la copiii/tinerii cu diferite tipuri de dizabilități.....	110
<i>a) particularitățile senzațiilor, percepțiilor, reprezentărilor/ale dezvoltării senzorial- perceptive.....</i>	110
<i>b) particularitățile gândirii, limbajului, memoriei, imaginației, atenției; particularități ale dezvoltării cognitive (procesarea informației, funcții executive, memorie de lucru, raționament perceptiv, înțelegere verbală, viteză de procesare).....</i>	112
<i>c) particularitățile motivației, afectivității, voinței; particularități ale dezvoltării abilităților socio-emoționale.....</i>	116
<i>d) particularități ale dezvoltării comportamentului adaptativ (conceptual, social, practic).....</i>	119
3. Specificul învățării de tip școlar și a procesului terapeutic-recuperatoriu la elevii cu dizabilități.....	122
4. Individualizarea comunicării pe tipuri de dizabilități.....	124
5. Structura și formele de manifestare a personalității copiilor/tinerilor cu dizabilități.....	129
6. Specificul vieții sociale a copiilor/tinerilor cu diferite tipuri de dizabilități.....	129
7. Consecințe ale manifestării deficienței în procesul de dezvoltare, adaptare, integrare socială a copiilor/tinerilor.....	129

VI. Tulburările de limbaj. Tulburările de învățare.....132

1. Limbajul – abordări multidimensionale. Caracteristicile tulburărilor de limbaj la copiii/tinerii cu CES.....	132
2. Tipuri de tulburări de limbaj – evaluare și intervenție: de pronunție/de articulație, de ritm și fluență a vorbirii, de limbaj oral și scris.....	136
3. Întârzierea în dezvoltarea limbajului. Prevenție, diagnostic și intervenție. Terapia tulburărilor de limbaj și comunicare: demutizarea, audiologia educațională și tehnologică, educația vizual-perceptivă, orientarea spațială și mobilitatea, psihoterapia comportamentală.....	155
4. Tulburările specifice de învățare. Dificultăți de învățare în context școlare.....	169

**VII. Specificul activităților educațional-terapeutice în psihopedagogia specială și a
intervențiilor psihopedagogice.....180**

1. Stimularea cognitivă

<i>a) Rolul activităților cognitive în educația specială a copiilor/tinerilor cu CES.....</i>	180
<i>b) Conținutul activităților cognitive:.....</i>	181
• activități de organizare, consolidare, sistematizare, completare a faptelor informațiilor, abilităților și deprinderilor.....	181
• cunoașterea senzorială (cutanată, vizuală, gustativă, olfactivă, auditivă).....	181
• cunoașterea perceptivă (coordonare vizuo-motorie, percepția formă-fond, constanța percepției, poziția în spațiu, relațiile spațiale).....	186
• formarea și dezvoltarea conceptelor fundamentale de natură logico-matematică: sortarea, gruparea, asocierea, corespondența unu la unu, ordinea numerică, ș.a.....	190
• formarea și dezvoltarea proceselor și activităților psihice prin exerciții senzorio-motorii și perceptive.....	192

c) <i>Activitățile educațional-terapeutice și rolul acestora în organizarea cunoașterii.</i>	
<i>Elementele diferențiale față de activitatea de predare.....</i>	194
d) <i>Formarea abilităților senzorial-perceptive.....</i>	197
e) <i>Formarea, dezvoltarea, restructurarea proceselor-activităților psihice prin exerciții senzorio-motorii și perceptive și importanța acestora în învățare. Structura generală a exercițiilor și activităților cognitive.....</i>	197
2. Ludoterapia	
a) <i>Ludoterapia în cadrul acțiunii de terapie complexă recuperatorie integrată.....</i>	199
b) <i>Jocul ca proces de învățare și de recuperare în cadrul acțiunii de terapie educațională recuperatorie integrată.....</i>	199
c) <i>Modalități de realizare a jocului. Valențe educative ale jocului.....</i>	201
d) <i>Jocuri didactice și activități de loisir realizate cu copiii/tinerii cu CES în activitatea de învățare și în terapia educațională integrată.....</i>	206
3. Terapia ocupațională	
a) <i>Terapia ocupațională. Rolul și funcțiile terapiei ocupaționale.....</i>	207
b) <i>Desfășurarea procesului de terapie ocupațională. Tipuri și forme de organizare a terapiei ocupaționale.....</i>	208
c) <i>Conținutul și valențele educațional-terapeutice ale activităților de terapie ocupațională.....</i>	210
d) <i>Motricitate și psihomotricitate.....</i>	211
e) <i>Dezvoltare motorie și psihomotorie.....</i>	212
f) <i>Structura psihomotricității. Obiective educațional-terapeutice ale psihomotricității și instrumente de evaluare.....</i>	214
g) <i>Conținut, obiective și modalități de evaluare a activităților de abilitare manuală.....</i>	219
4. Formarea autonomiei personale și sociale	
a) <i>Autonomia personală și socială și integrarea în comunitate. Integrarea socială.....</i>	223
b) <i>Obiective și structuri de activități educațional-terapeutice</i>	226
c) <i>Structura programului general de autonomie personală și socială. Metodologia pentru formarea și dezvoltarea comportamentelor de autonomie personală și socială:.....</i>	227
• <i>formarea comportamentelor de autoservire, igienă personală, securitate, deplasare.....</i>	228
• <i>formarea comportamentului social: competențe sociale, deplasare, mobilitate în comunitate, utilizarea resurselor comunității.....</i>	229
VIII. Psihopedagogia integrării/incluziunii elevilor cu CES în școala de masă.....	230
1. <i>Obiectul de studiu al psihopedagogiei integrării. Delimitări conceptuale din literatura de specialitate (integrare, normalizare, incluziune, diferențiere, școală incluzivă, adaptări curriculare, curriculum diferențiat, curriculum adaptat etc.).....</i>	230
2. <i>Cadrul normativ și legislativ care reglementează integrarea elevilor cu CES în școala de masă.....</i>	232
3. <i>Principiile educației integrate/incluzive.....</i>	233
4. <i>Modele și forme de integrare școlară a elevilor cu CES.....</i>	235
5. <i>Modalități de favorizare a integrării/incluziunii elevilor cu CES în învățământul de masă prin: depistare precoce, intervenție timpurie, educație preșcolară, debut școlar în școala de masă, trasee educaționale compatibile cu tipul și gradul de deficiență etc. Rolul profesorului itinerant și de sprijin în procesul educațional.....</i>	237
6. <i>Soluții privind integrarea școlară a elevilor cu dizabilități.....</i>	243
7. <i>Avantaje și limite ale integrării școlare.....</i>	254
8. <i>Școala incluzivă – caracteristici și obiective. Managementul școlii incluzive.....</i>	258
IX. Formarea și dezvoltarea abilităților, deprinderilor și capacităților în vederea integrării socio-profesionale a copiilor/tinerilor cu CES.....	263
1. <i>Formarea și dezvoltarea abilităților și deprinderilor necesare profesionalizării și profesionalizării.....</i>	263
2. <i>Activități de formare a competențelor necesare pregătirii pentru viață.....</i>	266

3. Consilierea, orientarea școlară și profesională a elevilor cu CES.....	267
4. Integrarea socioprofesională a elevilor cu CES.....	270

TEMATICA PENTRU METODICA DISCIPLINEI PSIHOPEDAGOGIE SPECIALĂ

I. Specificul metodicii psihopedagogiei speciale.....273

1. Obiectul de studiu și scopul metodicii psihopedagogiei speciale.....	273
2. Structura învățământului special, scopul și obiectivele procesului de învățământ pentru elevii cu dizabilități.....	274
3. Specificul procesului de învățământ pentru elevii cu dizabilități ca relație între predare-învățare-evaluare-compensare. Caracterul formativ-educativ-recuperator al programelor de psihopedagogie specială și al programului de sprijin pentru elevii cu dizabilități integrați în învățământul de masă.....	275
4. Specificul aplicării sistemului de principii didactice generale. Importanța aplicării principiilor specifice învățământului pentru elevii cu dizabilități.....	280

II. Elemente de curriculum.....283

1. Conceptul de "curriculum". Taxonomii ale tipurilor de curriculum. Componentele curriculumului național: planuri-cadru (trunchi comun, curriculum diferențiat, curriculum la decizia școlii), programe școlare. Manuale școlare, auxiliare didactice. Alți termeni de referință ai curriculumului național: arii curriculare, discipline, module, standarde curriculare.....	283
2. Practici noi în organizarea curriculumului: interdisciplinaritate, modularitate, curriculum diferențiat și adaptat.....	290
3. Specificul curriculumului pentru învățământul special și special integrat pentru diferite tipuri și grade de dizabilitate: diferențiere/individualizare curriculară, centrare pe formarea de competențe/cunoștințe operative/deprinderi de viață, orientare terapeutic-compensatorie.....	293
4. Operaționalizarea obiectivelor educaționale; strategii de operaționalizare. Stabilirea de obiective diferențiate și individualizate în contextul activităților de învățare pentru elevii cu dizabilități; negocierea și stabilirea de comun acord a obiectivelor intervenției de către echipa multidisciplinară în parteneriat cu familia.....	294

III. Proiectarea, organizarea și desfășurarea activității didactice în învățământul pentru elevii cu dizabilități.....298

1. Specificul proiectării activității didactice pentru elevii cu dizabilități, bazate pe diferențiere și individualizare: planificare calendaristică, proiectarea unității de învățare, proiecte de activități didactice (pentru diferite tipuri de lecții și activități educațional-terapeutice), proiectarea de activități de învățare intra-, inter- și transdisciplinare pe teme, adaptări curriculare pentru elevii cu dizabilități integrați în învățământul de masă, planuri de intervenție personalizate. Rolul și funcționarea echipei multidisciplinare. Proiectarea didactică pentru clase cu elevi având două sau mai multe grupe de nivel.....	298
2. Forme de organizare a activității didactice în învățământul special și special integrat. Forme de activitate diferențiată și individualizată: învățare pe grupe de nivel (multi-level learning), învățare individualizată, lucrul în echipă al cadrelor didactice (team-teaching), parteneriat în predare-învățare etc.....	307
3. Mijloacele de învățământ și integrarea lor în procesul de predare-învățare-evaluare orientat terapeutic-compensator, pentru elevii cu dizabilități.....	310

- Tipuri de mijloace de învățământ și caracteristicile lor.....	310
- Particularități ale utilizării mijloacelor de învățământ în educația specială: importanța mijloacelor concret-intuitive la elevii cu dizabilități mintale; utilizarea mijloacelor moderne audio-vizuale și informatice; utilizarea de softuri educaționale; rolul mijloacelor surdo-tehnice (individuale, colective, portabile, fixe, mecanice, electrice, electronice) și descrierea lor în funcție de analizator (auditive, vizuale, vibrotactile, electrostimulatoare, combinate); mijloace tehnice de instruire pentru elevii slab-văzători și nevăzători; rolul tehnologiilor de acces în procesul de învățare și comunicare.....	312
4. Specificul relației elev-profesor în contextul activităților de grup și individuale. Tipuri de relații specifice educației speciale.....	318
IV. Strategii didactice specifice psihopedagogiei speciale.....	323
1. Specificul utilizării metodelor didactice tradiționale în cazul diferitelor categorii de elevi cu dizabilități: clasificare, definire, evidențierea avantajelor și limitelor în funcție de specificul dizabilității.....	323
2. Aplicarea metodelor didactice moderne, activ-participative, în activitățile școlare desfășurate cu elevii cu diferite tipuri de dizabilități: caracteristici, avantaje și limite. Învățarea prin cooperare.....	326
3. Metode, procedee și tehnici specifice psihopedagogiei speciale:.....	332
- în activitatea educativ-terapeutică cu elevii cu dizabilități intelectuale: metoda imitației, modelării, fragmentării operațiilor în secvențe mici și înlănțuirea lor, metode specifice de structurare și organizare spațio-temporală, metode de terapie comportamentală, Applied Behavior Analysis [ABA], Give me 5, Picture Exchange Communication System [PECS], Early Start Denver Model [ESDM], Parent-mediated Communication-focused Treatment [PACT], Learning Experiences – an Alternative Program for Preschoolers and Parents [LEAP], Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children [TEACCH], Responsive Education and Prelinguistic Milieu Training [RPMT]), Scenariile sociale (C. Gray).....	332
- în activitatea educativ-terapeutică cu elevii cu dizabilități auditive: metodologia specifică demutizării (metoda orală, metoda gestuală, sistemul dactil, metoda grafică, comunicarea totală), metode specific ortofonice, metodologia labiolecturii etc.....	342
- în activitatea educativ-terapeutică cu elevii cu dizabilități vizuale: metode, procedee și tehnici de stimulare și educație vizuală a resturilor de vedere, metode de educare a tactil-kinesteziei, orientării spațiale și a deplasării la nevăzători etc.....	346
- metodele și procedeele specific logopedice: demonstrația articulatorie, modelarea, exercițiul articulatoriu, fonatoriu, comparația ortofonică, sonoră și grafică, metoda "mecanică", derivarea sunetelor, comunicarea augmentativă și alternativă etc.....	351
- metode de antrenament a conștiinței fonologice, a funcțiilor executive, a memoriei de lucru, a raționamentului perceptiv, înțelegerii verbale, a vitezei de procesare.....	355
- modele de programe terapeutice complexe pentru diferite tipuri de dizabilități.....	362
4. Metodica predării-învățării citit-scrisului și calculului aritmetic.....	366
- Formarea și consolidarea deprinderilor de citit-scris la diferite categorii de elevi cu dizabilități. Formarea structurilor perceptiv-motrice de bază (schemă corporală, coordonare oculo-manuală, structuri perceptiv-motrice de formă, mărime, culoare, spațiale și temporale), pregrafia și prelexia – faze premergătoare ale însușirii citit-scrisului.....	366
- Etapele însușirii citit-scrisului: perioada preabecedară, abecedară și postabecedară la copilul cu dizabilități. Metoda fonetică analitico-sintetică. Metode adaptate de antrenament a acurateții, vitezei și comprehensiunii citirii.....	376
- Metodologia predării-învățării cunoștințelor elementare de limba română la elevii cu diferite tipuri de dizabilități.....	381
- Metodologia învățării citit-scrisului în Braille.....	384
- Particularități ale învățării citit-scrisului în cazul copiilor cu dizabilități auditive.....	386
- Specificul învățării citit-scrisului la elevii cu dizabilități multiple (surdo-cecitate, paralizii cerebrale, autism etc).....	386
- Specificul formării competenței de calcul aritmetic la copilul cu dizabilități. Abilități de	

pre-calcul. Formarea conceptului de număr natural. Numerația. Operații cu numere naturale. Utilizarea practică a unităților de măsură.....	391
- Metodica rezolvării problemelor în cazul elevilor cu diferite tipuri de dizabilități.....	398

V. Elemente de evaluare educațională.....401

1. Strategii de evaluare a rezultatelor procesului educativ-terapeutic și a progresului școlar al elevilor cu dizabilități.....	401
2. Funcțiile și formele (tipurile) evaluării și integrarea acestora în procesul educativ-terapeutic desfășurat cu elevii cu dizabilități. Importanța evaluării continue (formative) în activitățile de învățare și terapie cu elevii cu dizabilități. Formarea capacității de autoevaluare la elevi.....	402
3. Metode de evaluare: tradiționale și moderne. Specificul utilizării lor la diferite categorii de elevi cu dizabilități (caiete de observații, fișe de evaluare, scale de progres, rapoarte de evaluare descriptive). Modalități de elaborare a probelor de evaluare și a itemilor.....	403
4. Tipologia itemilor (definiție, clasificări, caracteristici, reguli de proiectare, modalități de evaluare și de notare, avantaje și dezavantaje/limite în proiectare și în utilizare).....	408
5. Aprecierea rezultatelor școlare. Tehnici de notare și oportunitatea utilizării lor în cazul diferitelor categorii de elevi cu dizabilități (prin raportare la curriculum/descriptori de performanță, la standardele unui grup de referință, la individ).....	413
6. Sisteme de notare (cifrică și cu calificative), bazate pe descriptori de performanță, utilizate în învățământul special. Factori perturbatori în apreciere și notare.....	415
7. Elemente de deontologie în procesul de evaluare. Calitățile evaluatorului.....	416
8. Factori generativi ai distorsiunilor în procesul evaluării educaționale. Erori în evaluare și notare.....	418

VI. Informatizarea și învățarea multimedia.....420

1. Tehnicile informaționale computerizate, instruirea asistată de calculator și învățarea multimedia.....	420
2. Eficientizarea utilizării tehnologiei informației și comunicării în desfășurarea activității didactice în învățământul pentru elevii cu dizabilități.....	424

BIBLIOGRAFIE.....429

ANEXE431